

Konference *Zdeněk Kalista mezi historiografií a literaturou*, 24. září 2020, Benátky nad Jizerou

Sto dvacet let, která uplynula od narození jednoho z nejdůležitějších a nejnplodnějších českých historiků 20. století, se stalo příležitostí k uspořádání konference v jeho rodišti. Organizačně se na jejím zajištění podílel Státní oblastní archiv v Praze (a jako jeho součást zejména Státní okresní archiv v Mladé Boleslavi, od jehož vedoucího Tomáše Heriana vzešel také první podnět), Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy, Muzeum Mladoboleslavsko a Město Benátky nad Jizerou, které pro samotné jednání poskytlo důstojný prostor ve Společenském sálu Zálužný. Účastníci tak měli možnost vychutnat *genia loci* historikova a básníkova rodného města, umocněného slunečným počasím, přímo vyzývajícím k procházce nedalekým zámeckým parkem. Tím byly ovšem příznivé okolnosti vyčerpány. Konference, o jejímž odložení z epidemiologických důvodů se vážně uvažovalo, se nakonec konala v omezené podobě (v souladu s vyžadovanými hygienickými opatřeními) jak co do počtu posluchačů a účastníků, tak co do programu. Aktivní účast musela odřící zhruba třetina přihlášených přednášejících a zcela zrušen byl doprovodný program, včetně komentované prohlídky výstavy ke Zdeňku Kalistovi připravené Muzeem Mladoboleslavsko či popularizační přednášky Renaty Ferklové (Památník národního písemnictví) s názvem *Benátky a rodný kraj jako zdroj umělecké i vědecké inspirace Zdeňka Kalisty*, která se měla konat v předvečer samotné konference.

Konferenci zahájili zástupci pořádajících organizací přivítáním a vysvětlením okolností uspořádání celé akce. O vzpomínku na svého prastrýce Zdeňka Kalistu se pak s účastníky podělila architektka Zuzana Ilinčevová. Následovala úvodní přednáška Zdeňka Beneše (Ústav českých dějin FF UK) s názvem *Historik mezi svojí a naší současností*. Zamýšlel se v ní na Kalistově příkladu mj. nad otázkami zobecnění historických událostí, vztahem vědy a umění (zejména otázkou umělecké složky historického díla) a především pak rolí, kterou historie sehrává v současné společnosti ve svých odborných i neobdobných kontextech.

Následující jednání bylo rozděleno do tří bloků. První z nich, moderovaný Mikulášem Čtvrtníkem (Státní oblastní archiv Praha) a věnovaný Zdeňku Kalistovi jako historikovi, zahájil společný příspěvek Bohumila Jirouška, Jitky Máchalové (oba Historický ústav FF JU) a Martiny Halamové (Ústav bohemistiky FF JU). Srovnávali v něm pojetí baroka u Kalisty a italského historika a filozofa Benedetta Croceho (1866–1952). Oba autory spojoval komplexní přístup zahrnující nejen výtvarné a architektonické projevy baroka, ale také např. lidové texty a artefakty nebo barokní komponovanou krajinu. Oběma byla vlastní rovněž inspirace německou historiografií. Ke Kalistovu pojetí baroka se diskutující během celého jednání vraceli ještě několikrát, pozornost budil i související vztah k české renesanci (resp. její faktická nepřítomnost v Kalistově díle) a geografické limity jeho zájmu o evropské baroko. V následujícím příspěvku se Marek Krejčí (Ministerstvo kultury ČR) zabýval poválečnou korespondencí Zdeňka Kalisty s přáteli zejména z okruhu katolických intelektuálů (Stanislav Sousedík *1931), částečně také jeho spoluvěznů (František Křelina 1903–1976, Josef Knap 1900–1973). Některá jména vzbudila údiv a vyvolala živou diskusi, především památkáře Hugo Rokyty (1912–1999) a technika Vladimíra Lista (1877–1971). První blok jednání uzavřel Martin Barus (Archiv Biskupství litoměřického) referátem o torzu Kalistova zamýšleného díla *Dějiny Litoměřické diecéze*, s jehož přípravou historik

započal nedlouho před svým uvězněním. V diskusi byly sledovány především otázky koncepce zamýšleného díla a historikův vztah k litoměřickému biskupovi, kardinálu Štěpánu Trochtovi (1905–1974).

V bloku moderovaném Karolem Bílkem (Literární archiv Památníku národního písemnictví) a zaměřeném na literární dílo Zdeňka Kalisty představila Renata Ferklová širokou paletu jeho paměťových textů. Patří mezi ně nejen díla *sensu stricto* vzpomínková, ale také část korespondence nebo pohádky zasazené do místního benátského prostředí. Následoval příspěvek Eduarda Burgeta (Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i) rekonstruující vznik a osudy knihy *Listy synu Alšovi o umění* na pozadí smutných osudů vydavatelství Československý spisovatel počátkem 70. let. Složitě cestě Kalistových textů ke čtenářům a podobám překážek byla věnována i následující diskuse, při níž byla osvětlena i příprava posledního dílu jeho paměti, který by měl vyjít v dohledné době. Alespoň částečně se tak dostalo na problematiku historikova věznění, již měly být podle původního programu konference věnovány hned dva příspěvky.

Poslední blok moderovaný Danielem Doležalem (Státní oblastní archiv Praha) měl být původně orientován na Kalistovy životní osudy, nakonec se do něj zhruba stejnou měrou promítla i jeho role historika. Zdeněk Hojda (Katedra pomocných věd historických a archivního studia FF UK) se na základě dochované korespondence věnoval vztahu jindřichohradeckého archiváře Ondřeje Franty (1866–1939)¹ ke Zdeňku Kalistovi a odrazu tohoto přátelství na stránkách díla *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*. O Franta byl mladému historikovi nepochybně důležitým mentorem a usnadnil mu první praktické kroky v práci s rukopisnými barokními prameny. Autor monografie² o Kalistově pojetí duchových dějin Mikuláš Čtvrtník se vrátil k tomuto tématu také ve svém příspěvku. Přiblížil v něm postavení tohoto směru současně historiografie zvláště v německém prostředí, jeho vztah k archivnictví a zejména potenciál pro lepší porozumění aktuálnímu dění, např. v souvislosti s dějinami pojmů. Blok uzavřel referát Daniely Brádrerové (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i) a Marka Ďurčanského (Ústav dějin a archiv UK) o vztahu Zdeňka Kalisty k historikovi východní Evropy Jaroslavu Bidlovi (1868–1937) a jeho žákům Miladě Paulové (1891–1970) a Josefu Macůrkovi (1901–1992). Na těchto osobních vazbách, v nichž převažovaly negativní aspekty, byl částečně ilustrován také přezíravý postoj převažující části meziválečné české historické obce k dějinám východní Evropy. Diskuse k poslednímu bloku se postupně přelila do generální diskuse k celé konferenci. Přišla v ní řeč na Kalistova metodologická a ideová východiska a opětovně na jeho pojetí baroka. Jednání uzavřelo závěrečné slovo Zdeňka Beneše.

Konference přinesla alespoň částečnou bilanci recepce díla Zdeňka Kalisty za poslední dvě dekády, jež uplynuly od předcházející konference s názvem *Zdeněk Kalista a kulturní historie* konané ve dnech 14.–15. 4. 2000 v Sedmihorkách.³ Zhruba polovina přednášejících

¹ K této méně známé osobnosti např. Pavel KOBASA, *Válka ve vzpomínkách černínského archiváře*, in: Dalibor Státník (ed.), *Jedna generace – dvě války*. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích dne 13. května 2005, České Budějovice 2006, s. 62–66.

² Mikuláš ČTVRTNÍK, *Geschichte der Geschichtswissenschaft. Der tschechische Historiker Zdeněk Kalista und die Tradition der deutschen Geistesgeschichte*, Hamburg 2010; též, *Duchové dějiny v kontextu české a evropské historiografie 19. a 20. století*, Praha 2019.

³ Příspěvky byly publikovány in: IVO NAVRÁTIL (ed.), *Zdeněk Kalista a kulturní historie. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 14.–15. dubna 2000 v lázních Sedmihorkách*, Semily 2000 (=Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum VI).

se jí ostatně také aktivně účastnila. Mezitím byla zpřístupněna řada nevydaných textů⁴ umlčovaného autora a znovu vydáno několik jeho zásadních děl. Přednesené příspěvky umožnily nově nahlédnout některé oblasti života a díla Zdeňka Kalisty. Další témata měla být zachycena v původně ohlášených referátech, které se mají v písemné podobě společně s přednesenými příspěvky objevit v roce 2022 na stránkách *Středočeského sborníku historického*. V rámci konference byla účastníky též uctěna památka Zdeňka Kalisty položením věnce na jeho hrobě.

Marek Brčák – Marek Ďurčanský
doi: 10.14712/23365730.2021.6

⁴ Například nejnověji: Renata FERKLOVÁ (ed.), *Zdeněk Kalista: Divadelní hry z vězení*, Praha 2019.